

Luis de Camoens.

Ko sem pisal lani na platnicah o obzorju, v katerem se giblje katoliško slovstvo, nameraval sem govoriti tudi o slavnem pesniku »Luzijadov«, o Camoensu (Camoês, izg.: Kamoénz ali Kamóniz). A nadaljevanje se mi je zaradi okoliščin pretrgalo (nikakor ni prenehalo popolnoma), o Camoensu pa bi vendar rad takoj izpregovoril in sicer zaradi neke knjige, ki mi je prišla v roke. Naslov ji je: »Luis' de Camoens Leben«. Spisal jo je vrli prelagatelj Camoensev na nemščino, Viljem Storck.¹⁾ Že v nekem starejšem nemškem prevodu, ki je izšel na Dunaju, čital sem o težavah v življenjepisu slavnega pesnika, ker je namreč virov jako malo. O tem sem se prepričal prav jasno s Storckovo knjigo, ki obsega pač vse, kar se dá najti o pesnikovem življenju.

Dasi je čitatelju mučno, preriti se s pisateljem skozi pravo gnečo raznih vprašanj in preiskovanj, veseliti se pa more toliko bolj, kadar dožene kak zanesljiv podatek iz njegovega življenja. Naj podamo tudi mi o tem nekoliko črtic čitateljem.

Luis Vaz de Camoens se je porodil okoli l. 1524. skoro gotovo v Coimbri. Bil je prvi in jedini sin svojih roditeljev; mati Ana mu je umrla takoj po njegovem rojstvu. Oče se je oženil drugič, pa ni imel več otrok; mačeha je živela še dalje, nego pastorek in — kolikor je znano — bila mu je skrbna mati. Tudi očeta ni imel dolgo; bil je kapitan na ladiji in se komaj rešil, ko se mu

je ladija blizo Goe razbila; kmalu nato je umrl. Vplivi na Luisova prva leta so bili različni: njegova dovilja je bila malopridna ženska in mu vlila v kri marsikatero hudo nagnenje; mačeha je bila dobra; neki bratranec je bil ves divji in razposajen; strije-duhovnik pa je bil jako pobožen in natančen. Ta ga je spravil v neki duhovski zavod, kjer je bilo mnogo plemenitaških gojencev; v šoli se je odlikoval z nadarjenostjo in pridnostjo. Jednako je napredoval tudi na vseučilišču v Coimbri in si pridobil prav tako temeljito, kakor vsestransko izobrazbo. Posebno se je bavil z domačo zgodovino in tudi pesnikoval; oklepal se je narodnega duha. Zaradi prestrastne ljubezni se je nekoliko sprl s strijcem, popustil vseučilišče, ne da bi bil dovršil učenje ali dobil potrebna spričevala. Šel je med svet iskat si službe in pomočkov za življenje. V nekem samostanu se mu je rodila misel, da bi v veliki epopeji opeval svojo slavno domovino. V Lizbono prišedšemu je prédla huda; naposled pride v hišo D. Antonija de Noranha kot domači učitelj. A drugič in z veliko silo se mu je vsadila v srce ljubezen, ki mu je ostala — dejal bi — celo življenje. Camoensu se posreči tedaj prikupiti se celó dvoru, kjer so ga ljubili in spoštovali. A to mu je nakopalo neprijateljev. Ko se zamota z jednim izmed njih v prepir ali celó boj, izžene ga kralj Alfonzo V. iz Lizbone (1549). 25 let star je šel, zapustivši Lizbono, v Afriko, kjer se je hrabro bojeval in izgubil jedno oko. Po dveletnih težavah pride nazaj v Lizbono, kjer se mu pa ni smehljala sreča. Prav narobe. Nkega dné, bilo je sv. Rešnjega Telesa

¹⁾ Paderborn. Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh. 1890. Münster i. W. Prinzipalmarkt 7. Osnabruck. — V osmerki, strani 702. Cena 4 gld. 80 kr. Naroči se lahko v vsaki knjigotržnici.

dan, se hoče maščevati nad nasprotnikom; slučajno se mu je bila za to ponudila ugodna prilika. A — za kazen ga je doletela ječa in potem izgnanstvo iz Lizbone. Odpotoval je v Indijo; l. 1553. je stopil v Goi na suho. Dasi je bila ta usoda zanj trpka, bila je odločilna za njegovo epopejo. Središče in vrhunec ji je imel biti Vasco da Gama, ki je odkril pot okrog Afrike v Indijo. V Indiji se je godilo pesniku sedaj bolje, sedaj slabše, kakoršni so bili njegovi predniki. L. 1556—1558 je bil v vojaški službi. Leta 1560. se razbije ladija, na kateri ga je imel ujetega neki poveljnik, pesnik pa si reši življenje in ž njim tudi nedovršeno svojo epopejo. Živel je nekaj časa, celó pri budistih. V Goi si je pridobil naklonjenost podkraljevo in živel dosti srečno. Želel je pa povrniti se v Lizbono. In res je srečno dospel domov o veliki noči l. 1570.; več kot 17 let je bil v tujini — v težavah, bolečinah, žalosti, v nevarnostih, boleznih. »Le nepremagljiva narava, stanovitne telesne moči, velika duševna moč in vzvišen namen življenja, da bi namreč na veke združil svoje ime s slavo svoje domovine: to ga je vzdr-

žalo neoslabljenega, neupognenega.« — Tu v domovini dá na svetlo svojo dovršeno epopejo, dobivši za to kraljevo dovoljenje. L. 1572. je bila natisnena z naslovom: *Os Lusíadas* | de Luis de Camoêns | Com Privilegio Real. — O poslednjih letih njegovih vemo le malo. L. 1578. se mu je dovolila — kakor že poprej — zopet za tri leta državna podpora, dné 24. decembra 1579. je šel sam poslednjič v blagajnico ponjo. L. 1580. je prišla v Lizbono zopet kuga in zgrabila tudi pesnika, ki je poslednji čas bolehal. Prinesli so ga v bolnišnico za okužene. Jeden izvod svojih *Luzíadov* je imel seboj, drugega nič; podaril ga je duhovniku, ki mu je prinesel sv. popotnico. Niti rjuhe ni imel veliki pesnik, da bi se ž njo pokrtil, in ko je kmalu potem umrl, niso imeli ničesar, v kar bi zavili njegovo truplo; hiša nekega prijatelja mu je ponudila poslednje zagrinjalo. Z drugimi mrličii vred je bil pokopan dné 10. junija 1580. l. pri cerkvi sv. Ane.

Táko je bilo pesnikovo življenje. Sto stvari bi bilo vrednih, da bi jih iz te knjige še posebej omenili.

(Konec.)

Došla nam je iz Amerike ta-le prošnja, katero razglašamo dobrim Slovencem:

Bratom v pomoč!

Ker je nas Slovencev v Clevelandu nad 1200, Hrvatov ne vpoštevajoč, darovali smo vsak po svoji moči za napravo slovenske cerkve tukaj: a zbrana vsota je veliko preneznatna. Seveda, ko bi bili vsi dobri, bilo bi lahko; a mnogi so mlačni, nekateri moralno globoko propali zaradi pomanjkanja trajne vzpodbude v cerkvi. Nizko in materialno mišljenje večine tukajšnjih rojakov si lahko razlagate, če se ozirate na to, da se ubogi trpin trudi kakor „brez-vse-nade“ človek v tovarnah, napolnjenih z dimom in neznosno vročino; on uživa radost le takrat „na zemlji“, kadar se piva nasrka, da ne vé, ali je noč, ali je dan. Ni se treba čuditi potem, če so „the Krainer's“ na jako slabem glasu, na glasu zaoliko neznajočih, surovih razrodov. Koliko jih je že v najskrajnejši bedi, a kar je najhuje, koliko jih je brezbožno poginilo! Obračamo se torej do blagih sokrtnikov, naj prihité že zaradi sorodnosti nam v pomoč. — Ti mili Zveličar vsaj ne bodeš pripustil, da bi ta glas „vpijočih“ brezuspešno odmeval od človeških src. Poskrbel bodeš za čast svoje Matere, kateri na slavo bodi posvečena, če je troja volja, naša bodoča cerkev. Z zaupanjem prosimo, naj blagoizvoli marsikak usmiljen samarijan poslati denar, katerega skoro ne more bolje in plemeniteje uporabiti, najceneje po poštni nakaznici na ta-le naslov: **Vitus Hribar, 354 Lake St., Cleveland, Ohio, America.** Za izkazano dobrohotnost plati Marija!

Luis de Camoens.

(Konec.)

Ako hočemo umeti pesnika, umeti moramo dôbo, v kateri živi, in narod, iz katerega se je porodil. Camoens je Portugalec ali Portugiz (Luzijanec, Luzijad) po telesu, pa tudi po duši, po ljubezni. Ko je Camoens prišel na svet, bili so Portugaleci na vrhuncu slave in moči, morebiti so šli že nekoliko navzdol. Njih domovina ni obsegala, kakor tudi dandanes ne, niti šestega dela pirenejskega polotoka; po številu jih je bilo komaj poldrugi milijon, torej ne polovico toliko, kakor jih je dandanes; da, neki zemljepisec misli, da jih je bilo leta 1580. v domovini le jeden milijon. In vendar, kako močno so delovali, da so si podjarmili Mavre na Portugalskem, da so jih premagovali na Španskem in jih odbijali iz severne Afrike! Kolik je njih pomen v svetovni zgodovini, da so prišli po morju okrog Afrike, da so našli pot v Indijo, da so odkrili Brazilijo, da so bili prvaki v svetovni kupčiji, da so oslabili Turke, da so razširjali krščanstvo! Koliko je bilo sveta pod njih oblastjo!

Ob bregovih atlanskega oceana so bili oni gospodarji, v Afriki, Aziji in Ameriki so gospodovali. Njih ladije so prevažale izdelke in pridelke vseh onih dežel v glavno mesto Lizbono, ki je bilo zaradi tega skoro prvo trgovsko mesto tedanjega sveta. Tako je bilo tedaj Portugalsko po političnem stanju. Dasi ni imelo opraviti v razvoju srednjeevropskih držav posebej, a v razvoju svetovnih razmer v obče je imelo Portugalsko velevažno ulogo. Zato je pozdravil Camoens kralja Don Sebastijana s čestitko, da njegove prostrane dežele solnce zjutraj prvo obsije, opoldne iz višine svoje ogreva in zvečer pozdravlja v temnem mraku. (Storek »L.deCamoens«)

Ti podatki iz uvoda našega pisatelja se mi zdé prezanimivi in jako tolažljivi za nas Slovence. Število Portugalcev ob času najvišjega razvoja in največje slave ni bilo večje, nego je število nas Slovencev. Poldrugi milijon — da, toliko je tudi nas. In kaj je izvršil ta poldrugi milijon! Jednako vemo, da je bilo število stare atenske države primeroma jako majhno, beneška republika tudi ni štela mnogo milijonov; vendar so zarisale te male države, ti mali deli narodne celote svoje ime in svoj značaj neizbrisljivo v svetovno zgodovino. To je storil duh, to je storila krepost in pogumnost teh malih držav.

Ali smo Slovenci kot narod obsojeni, da životarimo med drugimi narodi, ne da bi kdaj rodili sadove uma in rôk, sadove, katere bi morali ceniti i tujci? Ako so drugi mogli, zakaj pa mi ne? Da smo maloštevilni, to je res velika zapreka našemu napredovanju, ni pa nepremagljiva, kakor nas uči zgodovina. Zato nam ni treba obupovati, tudi nam ni treba popuščati svojega jezika, da bi se polagoma približali in pridružili Hrvatom. Ko bi to storili, popustili bi svojo zgodovino, svoj narodni značaj, svoje dosedanje slovstvo, in Bog vedi, kako bi z nami bilo v bodočnosti. Ako se bližamo Hrvatom, ne nehajmo biti Slovenci! — Brez dvoma mi potrjuje vsak narodnjak, da je res tolažilen pogled v ono slavno dôbo portugalsko, ko je ta zapadni narodič razpel svoje roke čez celi svet.

A rekel bi mi kdo: Portugaleci so bili slobodni, bili so posebna država, Slovenci pa smo del večje državne skupine. Res je, da je bilo to ugodno za razvoj narodni, ker je bil razvoj narodov h

krati razvoj kraljevske oblasti, in so zato kralji bili na čelu onega velikanškega gibanja. Toda v obče velja, da je dandanes sloboda v ustavnih državah večja, kakor je bila tedaj v samostojnih državah za posameznike. In prav v Avstriji, ki obsega več celotnih narodov (kakor češki, hrvaški, slovenski) in dele narodov (del naroda nemškega, poljskega, laškega) ima naš narod še največ poročstva za obstanek. Recimo, da bi bil del Nemčije, ali Rusije, ali Laške — večina državna bi ga uničila in polagoma spojila s seboj. Zato ne moremo in ne smemo imenovati neugodnega tega stanja, in našemu razvoju samo po sebi nikakor ni v škodo. O posebnih razmerah ne govorimo.

A ker ne govorimo o politični ulogi našega naroda, ampak o kulturni ali prosvetni: more-li nam tudi v tem biti za tolažbo pogled v portugalsko zgodovino? Politična slava nekdanjih Portugalcev je zapisana samo v zgodovini, kulturna je pa še živa v portugalskem narodu in v drugih narodih. V prvi vrsti velja to o njih slovstvu, o njih poeziji. Camoens prepeva še vedno in bode prepeval o slavi portugalskih junakov. Kaj brani nam Slovencem, da se ne popnemo v prosveti in posebej v slovstvu na častno stopinjo? Treba nam le navdušenosti, treba nam le ljubezni za večne vzore, treba je narod vzgajati, treba je podpirati pravi napredek, in nedvomno se bodo tudi pri nas porajali geniji, bodisi v umetnosti, bodisi v vedi. Zato moramo pač v tej stvari skrbno čuvati, da se nam ne kratijo ustavne pravice do prosvete. Kakor za nižje, tako nam bodi skrb za višje šole.

Še nekaj drugega jako važnega sem našel v knjigi »Camoens' Leben«, kar je zanimivo i za naše razmere. Danes

pravijo tolikrat, da katoliška cerkev zavira vedo in umetnost. Takrat je bila »cenzura« (presojevalna oblast) knjig mnogo ostrejša, nego je dandanes, ko je prav za prav ni. Na Portugalskem je bila državna cenzura nekako v cerkvenih rokah, to je, nič se ni smelo tiskati, ako ni bilo odobreno od »inkvizicije«. Tudi »Luzijadi« so prišli v roko cenzuri, predno so bili tiskani. Cenzor je bil »Frey Bertholameu Ferreira«, ki je svojo razsodbo zapisal takole: »Preiskoval sem na povelje svete in splošne inkvizicije teh deset spevov Luzijadov od Luisa de Camoensa, o hrabrih vojnih činih, katere so izvršili Portugalci v Aziji in Evropi, in nisem našel v njih nič izpodtakljivega, niti nasprotnega veri in dobri nravnosti. Le to se mi je zdelo potrebno, naj se opozoré čitatelji, da je rabil pesnik izmišljene poganske bogove, ko je hotel pokazati, kako težko so prišli Portugalci v Indijo. Ako tudi sv. Avguštin v svojih »Popravkih (Retractationes)« preklicuje zmoto, da je imenoval v knjigah »de Ordine (o redu)« muze — boginje, vendar se nam ni zdelo neprimerno, da je ona bajka o bogovih v delu. Zakaj tukaj je stvar pesniška in izmišljena; pisatelj kot pesnik ne namerava drugega, kakor krasiti pesniški zlog. Zaradi tega se bajka lahko spozna, in to ne škodi resnici naše svete vere, da so vsi bogovi poganov demoni (zli duhovi). Zato se mi je zdela knjiga vredna, da se natisne; pisatelj kaže veliko nadarjenost in veliko učenost v človeških vedah. V potrdilo tega sem se tukaj podpisal Frey Bertholameu Ferreira«. Ta cenzor je bil pater-dominikanec.

Tu vidimo pač dovolj, da ni bil pater tesnosrčen. Mislim, da bode marsikoga zanimala ta cenzura. Morebiti o priliki še kaj o Camoensu in Luzijadih.

